

a nyílt terek (veteményes, kert, udvar) valamint a még távolabbi helyszínek, világhelyszínek (Csernobil, Király-hegy) mind elérhető, bejárható helyek, de a repülésnél semmi sem szabadabb és kötetlenebb; ez távlatokat köt össze, leküzdhető általa a földrajzi távolság, az idő. Repülni pedig csak a madarak tudnak, és az *Öregmama*. Ők nem az időben és az idővel élnek, hanem abban a bizonyos dimenzióban, amiről Nagy Gábor ír.

(Nagy Gábor: *Hosszú záridő, Hitel Könyvműhely, Budapest, 2022*)

HÖRCHER ESZTER

Kanizsai bőrkötény, prágai felöltő

A szülőváros iránti példás hűség, a cseh irodalom és kultúra tisztelete és a sör szeretete hívta életre Mohai V. Lajos *Tintaceruza a sörösládában* című, vegyes műfajú könyvét. A Prae Kiadó gondozásában megjelent, tet-szetős kivitelű kötet korpuszát – miként az eddigi oeuvre egészét – az „emlékezés melankóliája” hatja át, ám a visszatekintő őszidejéből is fénylik a kanizsai gyermekkor, fel az ifjúkori Prága világa, előtűnnek a homályból a régi munkások, mesterek és mívésesek, s megtelnek az egykori korszók. A múltbéli (valós, vélt) képsorokban, mint az álom folyamában, magától értetődő természetességgel kerül egymás mellé, szoros rokonságba, sőt, folyik át egymásba az itthon és a külhon voltja, e kétfajta sörös, irodalmi illetékesség és otthonosság. A *Rózsa utca, retrospektív* vezérszöveggé emelt, találó passzusa remekül vezeti be mindezt:

*„A sörösök életre szóló eseményt jelentenek,
a Petőfi utcai „Lapi kocsmá” udvarán
szívéükre ölelték a csatosüvegekkel megrakott ládát,
az én melodramatikus antropológiám kezdetei ők,
szívesen lyukadok ki az emlékezésben náluk,
ott bontotta szirmait előttem a periféria költészete,
szabad találkozás volt,
odalopódtam a szomszédház falához,
bámész szemmel figyeltem, hogy visongtak
amikor a másik arcába spricceltek a sörből,
mint Pepin bácsi és Maryska a Sörgyári capriccióban,
amikor disznóöléskor véres ujjal
bemaszatolták egymás orrát.”*

A kötet címét kölcsönző nyitóegység darabjai a kötelező feladatok. *A városról és söréről* szerzői előszava jelzi, hogy ezek az írások voltaképpen mutatványok egy készülő, vallomásos nagyprózai vállalásból, amely

a gyermekkori Kanizsához kapcsolódó élményeket, emlékeket fogja össze (*A kanizsai Hidegház* – az épületelnevezés a mai Tripammer utcai temető ravatalozójára utal, ami a személyes veszteségek számbavételét is előrevetíti). A közreadott fejezet két hosszabb és egy rövid elbeszélésből épül fel, közülük az első (*Az a Kanizsa három városból állt*) nemcsak lényegre törő helytörténeti áttekintést nyújt, de érzékletesen festi le a régi települést (különös tekintettel a legtöbb útravalót adó Rózsa utcára), annak – szinte teljesen eltűnt – hármass jellegével együtt. A katonákkal és az olajosokkal ellentétben a szerzői szimpátia korán a sörösökre esett, a szenesek mellett meghatározó nyomot hagyott e munkások mindennapi tevékenysége, a lovaké pedig a költővé válást alapozta: „A szeneslovak és a söröslovak látványával sem tudtam betelni, ahogy elsuhantak előttem, ahogy súlyos fejüket lehorgasztva álltak a tűző napon, vagy reszkettek a szálkás esőben. Mintha a hozzátartozóim lettek volna. A cseresznyefákat is habos lovaknak láttam a kertünkben.” (17.) Felidézi a főzés hagyományainak cseh-morva eredetét, a dolgozók, főként a mesterek kiemelt társadalmi megbecsülését, a sör cserekereskedelmi jellegét: tikettért (legálisan) és afféle „mozgó okmánybélyeg”-ként (kevésbé törvényesen). Ennek a szívfájdító hiányú, letűnt világnak állít emléket a *Tintaceruza a sörösládában* is – az egykori Szomolányi-saroktól járva be a múlt komló- és malátaillatú útjait. A Deák tér környékét olyan példásan szép kötődéssel eleveníti a hazagondoló, amilyennel korábban csupán a diákkori nyarakat ott töltő Nagy Gáspár *Kanizsa-vár (vissza)* című regénye ajándékozta meg az olvasót, de gyermeki szemmel kémlel kincseket, ereklyéket rejtő padlásteretekbe, s a Csengery utcán is végigvezet, egészen a sörgyárig. Az emblematisz üzemről és messze földön híres termékéről (legismertebb márkája a „népsör”, a Balatoni világos volt) így ír a szerző: „A sörgyár jelenléte a város minden zugában érződött. A sör volt Kanizsán az italozás első számú forrása, pedig a városiak közül sokan adtak arra, hogy szőlejük és présházuk, kicsinyke, de takaros borospincéjük legyen. De Kanizsán mégiscsak „a folyékony kenyéren” járt az esze mindenkinek. Gyakran hallottam, hogy nincs igazi sör jó ízű víz nélkül – a Kanizsa környéki kutak tiszta vize évtizedeken keresztül hozzátette még a maga jótéményét a sörhöz, és egy évszázadon át éltette a sörgyártás és a sörivás szokását.” (29.) A sörivás néhány korabeli sanctumának kapuját szélesre tárva, betekintést enged a fentebb említett Petőfi utcai Lapi kocsmába, ahol a (talán) légiót is megjárt rejtői hős, Fikusz Karcsi osztotta a pofonokat és cigányzene simított el minden perpatvart, a piaci talponállóba, ahol a sörgyári kocsikísérők egyike a fuvarlevelek összesítése után és a műszakzáró jutalomalkohol (kevert) előtt szertartásosan a sörösláda ejtette ceruzáját, és a törzshelyre, amelynek külön írást szentelt. *A Vén Diófa, a sörgyári kocsikísérők szentélye* hűen ábrázolja a bőrköténnyel a munkát letevő, a söntéspultnál felüdülést kereső, régről csodált férfiak

mindennapjait, méltó tisztelgés azok emléke előtt, akiknek a „sör a becsületük volt, a legközelebbi hozzátartozójuk”, prózai főhajtás az elfeledetteknek, akik „a gyárnak és a sörnek éltek.” (36.)

A szorgalmi feladatok első fele – egyben kiváló átkötés is – a *Švejk* írójának városbeli látogatását örökíti meg. A kötetet irodalomtörténeti értékévé avatja, hogy Mohai V. Lajos Radko Pytlík *A csavargó liba* című könyvében ráakadt az utazásról és a kanizsai tartózkodásról szóló paszszusra, amit aztán – Tőzsér Árpád segítségével – Jaroslav Hašeknél eredetiben is fellelt. *A Hašek, kanizsai vendég* a cseh alkotó életművének kontextusába helyezi egyrészt a fiatalon, František Vágner balett-táncos és Jaroslav Kubín festőművész társaságában – Augustin Eugen Mužík író ajánlásával – Znojemský sörfőzőmesterhez vezető utat és az 1905 ősztől 1906 tavaszáig húzódó zalai vendégséget, másrészt az annak nyomán született *Nagykanizsai idillt (Nagykanidžská idyla)*, amelyet szerzője *A Mérsékelt Haladás Pártjának története a törvény keretein belül* könyv korpuszába illesztett be. Az 1963-as kiadásból szerepel a függelékben a cseh nyelvű (eredeti) változat és elsőként a *Tintaceruzá...-ban* látott napvilágot a magyar fordítás is, Csanda Gábor munkájának köszönhetően. A szatirikus Hašek-írás élénken kiszínezve adja vissza az út során, illetve Nagykanizsán hallott történeteket, a Monarchia e szegletét az elmaradottság és a mindent átható korrupció hazájaként mutatja be. Felhossa például, hogy Körmenden találkozott olyan, száznolc esztendőös parasztemberrel, aki hetvennyolcadik éve ugyanabban a báránybőr bundában jár, abban is alszik, és már hat évtizede ő a polgármester, Kanizsa felújított akasztófáján az oda tévedő törökök kivégezhetőek, a város pedig azért idilli, mert a potentátok mindegyike lopni igyekszik és kölcsönösen egymás zsebében vannak. Figyelemre méltó „észrevételek” a Törvény Keretei Között Működő Mérsékelt Haladás Pártja választási programjához külföldön tapasztalatokat gyűjtő „propagandistától”.

A további szorgalmi feladatok Mohai V. Lajos 1984-es prágai októberéhez kapcsolódnak, az ott nyert élményeket tekintik át. Az eltávozott íróbarát, a cseh kultúrát és irodalmat hasonlóképpen kedvelő Tabák András emlékének ajánlott „*Szeretem a sört, a sörmél csak Prágát egy kicsivel jobban!*” két tételben eleveníti fel kalandozásaikat: egy tabáni piros kalapos nő látványa nyomán a Vodičková utcai Varieté étterem hangulatát, a belvárosi közös sétákat, illetve az együtt szerkesztett cseh prózaválogatás munkaútjait (többek közt a *Szigorúan ellenőrzött vonatokat* fordító Zádor Andráséhoz). S az őszi utazás – immár magányosan – az U Glaubic-ig is elvezet, ahol a gyermekkori angol televíziós sorozat hajóskapitányának mása csapolta a sört (*Onedinnél, a kisoldali kocsmárosnál*). A kötelezőket és a szorgalmi vállalásokat összekötő interjúrészlet („*Beleszerettem a sörgyárba*”) mellett ez az erős valóságvonatkozású keretbe illesztett novella nyitja a Hrabal-hommage-ok sorát. *A szép és a szépséges Poldi*, amelyet

a szerző a mester születésének 100. évfordulójára írt és a fordító Tózsér Árpádnak dedikált, a kladnói acélműben játszódó eposz (*A szép Poldi*) és a természetszerűleg jóval szikárabb kisprózai változat (*A szépséges Poldi*) jellegzetességeit, rokonságát vizsgálja, kiemelve, hogy e műfaji többhangúságból mégis egységes világ bontakozik ki. Amit a *Gyöngéd barbár(ok)* színrevitelének (Cinoherní Klub) tanulságai – a dráma és a színháték bevonásával – újra megerősítenek. Nem véletlen az utóbbiról szóló *Akarom látni Arany Prágát* általános érvényű felütése: „Hrabalért keresztül-kasul bejártam Arany Prágát, bevallhatom, eléggé megszállottan, a nyomát kutatva, mint azok közül valaki, akiket mélyen érint a művészete [...]. Nyilvánvaló, hogy Hrabal izgalmas egyediségét nehéz keretek közé fogni; széltében-hosszában terjedő anekdoták főszereplője, akinek a nyomán megszentelt irodalomtörténeti közhelyek estek szét. A legnagyobbak közül való. Szerencse, hogy ismerhetjük; eljárhatunk tanácsokért a könyveihez. [...] otthonosságérzése Zágrábtól Krakkóig ível; Kelet-Európa kapui nyitva állnak előtte.” (72.) A testi-szellemi zarándokút – a személyes találkozással – 1984. október 23-án, ezen a jelképes napon célba ért. *A Hrabal kék felöltője* állít emléket annak a kitörölhetetlen nyomot hagyott eseménynek, amikor az Arany Tigrisben a világhírű törzsvendég (a felemlített Hašek valódi irodalmi örököse) figyelme jeleként bejegyzett a rá várakozó által elé tett *Tükrök árulása* kötetbe, élethosszig tartó alkotóerőt biztosítva, ha íróvá még nem is, de olvasóvá ütve a megtiszteltet. A szorgalmiak korpuszát záró, ám mégis kötelezőnek tekinthető *Gyöngyök a mélyből* sorai – mint egy végső csapolás, „szentjánosáldás” sugarai – ekként töltik ki a lírai formát:

„Az Arany Tigris a Husová utca ékessége,
 az Óvárosban gombolyodó sikátor,
 Prága zarándokhelye,
 a gyorsan ürülő korsók közt tánclépest
 lejt a pincér,
 az átható füst csíkjában álltam,
 lestem Őt,
 keddenként járt ide.
 Szemvillanásnyi időbe telt, ahogy átvágott
 a sörünnep népén,
 a háromnegyedes felöltő beleúszott a levegőbe,
 s én úgy éreztem,
 Pepin bácsi vonul át a színen.” (82.)

Mohai V. Lajos *Tintaceruza a sörösládában* könyve két város dicsérete, de még inkább azoké, akik egykor benépesítették őket, életet, szellemiséget vittek falaik közé. Nagykanizsa sörös világa letűnt, miként Hašekkel a

Monarchia, és Hrabal távozása után Prága sem lehet már ugyanaz, ám az alkotói képzelet a személyes és közösségi emlékezet, a patrióta szeretet és az értő figyelem segítségével szavakból építette újra a szerzői szívnek (is) oly kedves múltat. Nemes törekvése az emlékőrzés és -állítás szép gesztusa mellett e vállalás nagyszerűségéért és a kivitel minőségéért is elismerésre méltó és megbecsülésre érdemes.

(Mohai V. Lajos *Tintaceruza a sörösládában*, Prae.hu Kft., Budapest, 2020)

SZEMES PÉTER

Whap's Up Inspector Szindbád?

„Mára inkább nyomozónak nevezem
magam, mintsem írónak.”

Mészöly Miklós: Párbeszédkísérlet

Minden kétséget kizáróan állíthatjuk, hogy a 2020-ban Mészöly Miklós-díjjal is kitüntetett Csabai László író, költő, aki immár egy koherens életmű birtokosa, saját magáról is elmondhatja a mottóban megfogalmazottakat. S amennyiben Flaubert közismert mondását magára nézve is érvényesnek tartaná: azaz kijelentené, hogy „Szindbád, a detektív én vagyok”, abban az esetben a cím akár rá is vonatkozhatna. A Csabai által teremtett detektívfigura mára már méltó társa, kollégája lett Joe Nesbo Harry Hole karakteres nyomozójának, vagy a francia krimiirodalom legismertebb felügyelőjének, Maigret-nek.

Az egyébként kiváló novellista Csabai 2010-től 2021-ig három (közöttük két igen vastag) detektívregénnyel ajándékozta meg olvasóit. Károlyi Csaba 2020 februárjában az ÉS-ben még csak jósolta, hogy lesz ebből tetralógia is, és egy év múlva meg is jelent a negyedik, az *Inspektor Szindbád*. S ahogy a szerző a novelláival is újított: a *Száraz évszak* (2014) páros novellákat, úgynevezett „duovellákat”, *A vidék lelke* című kötet (2019) „triovellákat” tartalmaz, úgy teremti meg Schiffer Árpád (becenevén Szindbád) rendőr őrnagy felügyelő sajátos figuráját, akivel aztán végignyomozza a múlt század '20-as éveitől egészen 1961-ig a magyar- és világtörténelmet (a szerző történelem-német szakon végzett), eleven képet rajzolva a horthysta rendszerről, az 1. és 2. világháború közti helyzetről, a szibériai lágerfogságról, a Rákosi- és Kádár-rezsimről, benne az ÁVO, az ÁVH, az AEH becstelenségeivel. Hogy aztán az '56-os forradalom idején az NSZK-ba menekítse főhősét, aki ott főfelügyelőként teljesít szolgálatot. Az olvasó a 61 éves Szindbádtól vesz búcsút a tetralógia végén, de minden reménye meglehet, hogy a nyugdíjas évekről is kap majd híradást.